

**Népliget fejlesztés
Térszerkezeti jövőkép
és intézkedési javaslatok készítése**

Megrendelő:

Budapest Főváros Városépítési Tervező Kft.
Cím: 1061 Budapest, Andrássy út 10.
E-mail: pinterne@bfvt.hu Tel: +36-1-557-
5560
Web: <http://www.bfvt.hu/>

Tervező:

4D Tájépítész Iroda Kft.

OpenSpace Kft.

Újirány Tájépítész Kft.

2024. április 12.

Tartalomjegyzék

A NÉPLIGET MEGÚJÍTÁSA

1. FAÁLLOMÁNY

2. TÖRTÉNETI ÚTHÁLÓZAT ÉS TÉRSZERKEZET

2.1 Parki úthálózat, közlekedés és akadálymentesség

2.2 Térszerkezet

2.3 Egyes térszerkezeti, történeti parki elemek

3. TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

3.1 Természeti érték megőrző bázisok területei

3.2 Védőzónák

3.3 Tisztás rendszerek

3.4 Mutatványos tér

3.5 Fasorok

4. lsd. TERVLAP

5. ÉPÜLETHASZNOSÍTÁS

6. TERÜLETHASZNOSÍTÁS

7. A PARK MEGÚJÍTÁSI FOLYAMATÁNAK ÜTEMEZÉSI JAVASLATA, KÉSŐBBI MŰKÖDTETÉSE

A NÉPLIGET MEGÚJÍTÁSA

A Népliget Magyarország legnagyobb történeti kertként védett közparkja. A jogszabályban rögzített „történeti kert” státusz a kert kultúrtörténeti jelentőségét emeli ki és egyben garantálja, hogy fejlesztését/megújítását értékmegőrző eszközökkel kell megvalósítani. A kultúrtörténeti jelentőség mellett a közpark közel 1 km²-nyi burkolatlan felszín, háromszintes növényállománnyal fedett biológiailag aktív felület, ahol időben és térben változó, egyedi városi életközösség alakult ki. Bár a terület nem áll természetvédelmi oltalom alatt, de kiemelkedően értékes természeti élőhely, amely városi jelentőségű közparkként kiemelkedően fontos ökológiai értékkel bír. A park megőrzésének, fenntartásának és megújításának alappillére éppen ezért az **örökséggazdálkodás** – azaz, a park kultúrtörténeti és természeti értékeinek megőrzése, fejlesztése és fenntartható hasznosítása. A „történeti kert” státusz jogszabályban rögzített keretet ad a fejlesztéshez és a kezeléshez, amely eszközt ad a tulajdonosnak az örökséggazdálkodás megvalósításához és egyedülálló lehetőséget a kert fejlesztéséhez.

Ehhez **integrált szemléletű örökséggazdálkodási-kezelési folyamat bevezetését javasoljuk**, amely a védelem/megőrzés céljainak és a rekreációs hasznosítás igényeinek megfelelően a folyamat összes szereplőjétől – tulajdonos(ok), használók, üzemeltetők, szakértők, tervezők, hatóság, stb. speciális szemléletet és **együttműködést kíván**. A folyamat alapvető elvei a következők:

- **A védett érték (esetünkben a park) széleskörű, alapos ismerete.** A park egyedi értékeinek eredeti kontextusban való értelmezhetőségének megteremtése. Elfogadva, hogy egy park fejlesztésekor a megismerés/megértés (levéltári és helyszíni kutatás, felmérések, értékelések, analízisek, helyszíni vizsgálatok, laborvizsgálatok, diagnosztika, régészet, értékleltár, használói igények felmérése stb.) *nem áll meg egy egyszerű tervezést megelőző fázisban*, hanem azt végig kíséri és szakmai eredményei alapján befolyásolja a fejlesztési döntéshozatalt. Emellett a megértés folyamata, a szakértők bevonása a park-kezelés ciklikus rendszerébe, az értékek nagyközönség felé történő kommunikációjában is kulcsfontosságú szerepet játszik.
- **A helyreállítási beavatkozások egyfajta segítséget, 'terápiát' kell nyújtsanak a védett objektum számára.** A megőrzés célja a műemléki-történeti értékek továbbélésének biztosítása, abban az esetben is, ha az objektum új funkciókat kap. Mindezt szolgálja egy a fejlesztéseket megalapozó **hosszú távú fenntartási/üzemeltetési terv**, amely magában integrál(hat)ja a stratégiai célokat éppúgy, mint a rövidtávú (ciklikus) fenntartási feladatokat, illetve a közép és hosszú távon megvalósítandó fejlesztéseket. A fenntartási/üzemeltetési terv készítésének feltétele, hogy készül térszerkezeti jövőkép, lényegében egy „ideálterv” a park értékeinek kibontakoztatásához és az új fejlesztések integrációjához.
- A fenntartási/üzemeltetési terv alapján megvalósítandó **beavatkozások egy visszacsatolós folyamat részeként valósulnak meg**. Ideális esetben a preventív, értékmentő, karbantartó jellegű beavatkozásokat előnyben részesítjük a folyamat során, ezt követheti prioritási sorrendben a helyreállító, majd megújító jellegű beavatkozás, utóbbiak az új hozzáadott értékekkel együtt. Bármely beavatkozás visszafordítható jellegének (reverzibilitás) biztosítása elvárt abban az esetben, ha ideiglenes jellegű beavatkozásra vagy a történeti szerkezettől, karaktertől idegen elemek kialakítására kerül sor. A beavatkozások műszaki jellegének megválasztása az együttes funkciója és történeti szellemisége tükrében történik.
- **Interdiszciplinaritás integrálása a folyamatba:** egy több generációra visszatekintő közpark komplexitását, értékeinek kibontakoztatását és további fejlesztése multidiszciplináris szemlélet nélkül elképzelhetetlen. A gondolkodás itt messze túlmegegy egy-egy szakma, szakterület egyedi látásmódján, éppen a közös – integrált – tudásra építve hozza meg konklúzióit, javaslatait a park jövőjével kapcsolatban.

- **Ciklikus felülvizsgálat:** a park fenntartási/üzemeltetési tervének rendszeres felülvizsgálata szükséges rövid- és középtávon egyaránt, illetve a folyamat-alapú beavatkozások nyomon követése.

A nagyléptékű történeti park tervszerű megújítása a területhasználókkal való konzultációkon alapulva, az érintett szakmai szereplőket integráló, több évtizedes, ütemezett feladat. A feladat léptéke és karaktere a bevonásra és értékőrzésre koncentráló **folyamatalapú tervezést kíván**. A folyamattervezés alappillérei **az értékvédelem, és a partnerség** – a környezetről történő felelősségteljes gondolkodás és az **edukáció** - jövőről való együttgondolkodás, tudásmegosztás, konszenzuskeresés.

A fenntartható kezelés **mintaprojektjeként** a Népliget sokéves, lépésenkénti megújításának folyamata során a helyszín a szüntelenül újrakonstruálódó demokrácia színterévé válik, ahol a jövő generáció érdekeit szem előtt tartó, ökológiai, kulturális és társadalmi vonatkozású, adaptációképes megújítás zajlik, egy gazdaságilag is megtérülő önfenntartó, integrált kezelésű rendszert eredményezve.

A folyamatalapú megújítás új típusú tervezési és fenntartási módot is eredményez, mely egy hosszútávú, nyitott végű folyamat. Ezért szükséges egy közös alap kialakítása, amelyet együttes közös tervezési alapelvek képeznek: **örökségvédelmi alapelvek, ökológiai alapelvek, parkhasználati szempontoknak megfelelő alapelvek**. Ezen alapelvek az elkövetkezendő ütemezett fenntartási és tervezési feladatok kiinduló pontjai. A Népliget megújításához készült *térszerkezeti jövőkép* által rögzítendő alapelvek meghatározása és a beavatkozási területek részletes kritériumainak meghatározása a területre készült stratégiai terv, kerttörténeti tudományos dokumentáció, a Népligetre kiírt tájépítészeti az ötletpályázat eredményei alapján készül és a Népliget Intézkedési Terv alappilléreivé válnak.

Egy ekkora léptékű és komplexitású helyszínnél a fenntartható fejlesztés szervezeti fejlesztést is kíván. Az érintetti körből szerveződő és a Főváros delegáltja által vezetett **Népliget munkacsoport** lehet a fejlesztés és kezelés szakmai felelőse. A nemzetközi és hazai gyakorlatban (pl. Central Park NYC, Bryant Park, Rév8) már bevált, az örökséggazdálkodás és a fejlesztések megvalósításának biztosítékeként egy önkormányzati tulajdonú **önálló** gazdálkodó szervezet felállítása javasolt. A sokéves és sokszereplős megújítási folyamat okán kiemelten fontos a megújítás folyamatának szervezése, az érintetti kör bevonása, kapacitálása, a kommunikáció, a kapcsolati háló kiépítése, a finanszírozási keretek megteremtése.

Az elméleti alapelvek minden beavatkozási területre/rétegre, a folyamat részvevőire egyaránt vonatkozzanak, és a különféle rétegek esetében pontosításra kerüljenek, további tervezést, kezelési lépéseket előkészítve.

Rétegek:

1. növényállomány kezelés: térképzés a történeti kertben, klímaadaptációs szerep – nagy asszimiláló lombtömeg, faállomány – élettér, inváziós betelepülők visszaszorítása, rossz alültetések visszaszorítása
2. történeti úthálózat és térszerkezet: történeti térszerkezet rögzítése, tisztások-fasorok-térfalak-átlátások jelölése, továbbtervezési feladatok meghatározása, feltételrendszerének rögzítése, szükséges előkészítő/megalapozó munkák meghatározása. Helyreállítást követő üzemeltetés, fenntartás szempontjainak meghatározása
3. természeti értékek: élőhelyek megóvása, ill. kijelölése, használat, üzemeltetés, szegélyhelyzetek definiálása, tiltó-engedélyező beavatkozások meghatározása
4. öntözési zónák: az eltérő igénybevételű és így különböző terhelésű egyes zöldfelület-típusok és üzemeltetési módok lehatárolása, öntözés módjának meghatározása, ehhez kapcsolódó közműfejlesztések javaslata

5. épülethasznosítás: meglévő és megtartandó épületállomány kijelölése, fejlesztés javasolt irányainak meghatározása, javaslata, érintett szereplők bevonása a folyamatba
6. területhasznosítás: különböző léptékű beavatkozások és beruházások szükségességének meghatározása, katalizátor események, edukatív célú funkciók kritériumrendszerének kialakítása

1. FAÁLLOMÁNY

A faállomány megfelelő kezelésének meghatározására, valamint a jövőbeni fejlesztések megkezdéséhez mindenképp szükséges egy geodéziailag felmért, egyedi azonosítóval ellátott naprakész fafelmérés, mely a liget faállomány állapotát rögzíti és nyomon követi. A fakataszternek – az alapadatokon és intézkedési javaslatokon kívül - tartalmaznia kell az egyes fák különleges értékeit. Jelölni kell a

- famatuzsálemeket,
- természetvédelmi szempontból oltalmazandó fákat,
- különleges dendrológiai értékű fákat,
- történeti értékű fákat,
- nevezetes fákat.

A terület lombkorona szintjének, faállományának revitalizációja, a történeti kert fasorainak rekonstrukciója a park fejlesztőjére és a park fenntartójára váró, akár 30-40 évig is elhúzódó, összetett feladat, ezért fontos, hogy a fenntartó tisztában legyen a történeti kertszerkezettel és azzal az alaptervvel, mely a faállomány rekonstrukciójának folyamatát leírja. A történeti szerkezettől függetlenül spontán telepített, vagy magról kelt sarjak, fák miatt a kert lombkoronaborítottsága az ideálisnál nagyobb, ezért gyakoriak az egymással konkuráló egyedekből álló facsoportok. Nemcsak a magról kelt populációt, de a telepített állomány egy részét is invazív fajok alkotják. A meglévő fák nagy része egészséges, ezért értékes, így a fejlesztések és fenntartás során a térszerkezeti rekonstrukciót a beteg és/vagy életképtelen egyedek eltávolításával kell megkezdeni. A tisztítási munkálatok effektív kivitelezése előtt meg kell vizsgálni az egyes területrészeket kerttörténeti, természetvédelmi és dendrológiai szempontból is.

A területen nagy számban található invazív, ugyanakkor kerttörténeti szempontból jelentős, vagy nevezetes fa; ezek eltávolítása érték- és életvédelmi okokon kívül nem megengedett.

Az invazív növények kivezetése éppen ezért nem elsődleges szempont. Egészségügyi okokból történő kivágásuk után értékes honos várostűrő fajokkal javasolt pótolni őket, így a lassú, de folyamatos fajösszetétel változás bekövetkezik, de közben az invazív növények adta hasznos ökológiai szolgáltatás (biomassza, élőhely, táplálék, klímavédelem) nem szűnik meg.

Javasoljuk, hogy a parkban a balesetveszélyes fák kivágásán kívül minden, a faállománnyal kapcsolatos beavatkozás (faápolás, pótlás, csere, kiegészítés stb.) örökségvédelmi (kerttörténeti) szakértő és növényorvos vagy faápoló bevonásával, engedélyezési folyamat keretein belül végezhető. Ez a faültetések mellett továbbá minden építési jellegű beavatkozásra igaz.

2. TÖRTÉNETI ÚTHÁLÓZAT ÉS TÉRSZERKEZET

A tervlap rajzi tartalma: történeti térszerkezet rögzítése, tisztások-fasorok-térfalak-átlátások jelölése, továbbtervezési feladatok meghatározása, feltételrendszerének rögzítése, szükséges előkészítő/megalapozó munkák meghatározása. Helyreállítást követő üzemeltetés, fenntartás szempontjainak meghatározása

2.1 Parki úthálózat, közlekedés és akadálymentesség

A parki úthálózat kialakítását meghatározza a XX. sz. első feléből fennmaradt történeti sétányok és feltáró sétautak helyzete, az 1970-es években tervezetten épített nyomvonalak, valamint a spontán kialakult áttaposások és a funkciók feltárásának igényei. A park funkcióival és hierarchiai rendszerével összhangban négy különböző nyomvonal-kialakítás határozható meg.

A Vajda Péter utca parkot átszelő útvonala az egyetlen, ahol a közvetlen parkhasználói közlekedésen kívül a célforgalom és a tömegközlekedés is megengedett. Ez a 8 m széles aszfaltozott, kerékpársávval ellátott közút kétoldalt széles zöld sávval kísért, és kétoldali gyalogos forgalmat bonyolít. A park fő sétányai a külső körúti nyomvonalak, illetve a díszterén történő gyalogos, kerékpáros, görkorcsolyás, rolleres vagy épp kocogó közlekedést biztosítják. A fő sétányok burkolt szélességi keresztmetszete 8 m, amely a jelenlegi szélesség szűkítését jelenti az Óliget esetében. A fő sétány szűkítése a kétoldali történeti fasori sávok élőhelyének javítását szolgálja, kiegészülve a jelenlegi kiemelt útszegélyek fatörzstől való eltávolításával és megszüntetésével. A fő sétányok esetén a történeti anyaghasználatot - aszfalt útburkolat és kétoldali stabilizált szórt burkolat - a felújítás során rekonstruálandó, ugyanakkor a kísérő fasori sávokat a zöldfelületbe ágyazva célszerű megújítani, azaz nem javasolt visszaállítani az eredeti szórt burkolatot a körsétányok fái alatt.

A Népliget úthálózatának hierarchiájában kiemelt szerepet kap a délnyugati kaputérség felől kiinduló ferde sétány, a Lechner Ödön sétányra merőleges keresztengely és a középső kaputérség, és az újonnan létesítendő ovális sétány a "Mutatványos tér" területén. A park egyéb feltáró íves úthálózati elemei mind stabilizált szórt burkolattal kialakítandók, jellemzően 3 m szélességben, illetve park területén minden funkció akadálymentes módon elérhető kell legyen.

A park úthálózatának történeti hitelességére és harmonikus kialakítására törekedve meghatározhatók az eredeti nyomvonalon megtartandó, felújítandó sétányszakaszok, mind a XX. század első és második feléből, ez lényegében a parki úthálózat háromnegyed része. A századfordulóhoz képest módosult, illetve utólagosan kialakított feltáró utak közül megtartandó a Planetárium környezete, karakteres formavilága a park új arculatához illeszkedően eltérő anyaghasználatot is kaphat. Kisebb feltáró útvonalak a mászódomb és a tölgyfás játszótér környezetében szintén megőrzésre kerülnek, anyaghasználatukban megújítva. A parkon belül egyes nyomvonal szakaszokat rekonstrukcióra javasolunk: a Lechner Ödön osztott sétány kialakítását, az arra merőleges hiányzó egyenes keresztengely szakaszt az Üllői útig, az Építők Teniszcentrum melletti feltáró útvonalat a Vajda Péter utca felé, illetve az Újliget íves feltáró útjainak hiányzó részét.

2.2 Térszerkezet

A történeti park strukturális térszerkezetét alapvetően a historizáló tájképies karaktert adó, íves vonalvezetésű fásított körsétányok és az azokat összekapcsoló - részlegesen fennmaradt - belső parki úthálózat határozza meg. Emellett az egykori térszerkezetből meghatározó módon fennmaradt elemek még a geometrikus kompozíciós rendben kialakított díszter, az ellipszis alakú volt 'Mutatványos-tér' és az ún. Lengyel-sétány épített környezete. A körsétányok mind az Óligetben, mind az Újligetben eredeti nyomvonalon megőrzésre és fejlesztésre kerülnek, a kétoldali hiányos fasorok vissza-/újratelepítése mellett. Az úttest keresztmetszete, burkolata, anyaghasználata továbbtervezést igényel, azzal a kitételrel, hogy az aszfaltburkolat itt a történetileg hiteles anyaghasználat.

A Népliget jelenlegi növényállománya - a pályázat keretében megosztott növényfelmérés tanúsága szerint - évtizedes ápolási nehézségekről, erőteljes invazív fásszárú gyomosodásról és a térkompozíciós szempontokat figyelmen kívül hagyó kertészeti aláttelepítésekről tanúskodik. Mivel emiatt a park historizáló tájképies kertekre jellemző tagolt növényi térszerkezete, elkülöníthető fás-cserjés- gyepes területei és átlátásai nem felismerhetők, így elsődleges cél ezek helyreállítása. A térszerkezeti jövőkép és intézkedési terv keretében a távlati értelemben ideálisnak tekinthető térszerkezet kialakítása érdekében elvégzendő irtási, ritkítási, fakivágási és újratelepítési feladatok elvét ismertetjük, hozzátéve, hogy bizonyos beavatkozásokról későbbi, konkrét tervezési fázisok folyamán, **további vizsgálatok** elvégzését követően **majd részletes parkfelújítási tervek alapján** lehet megalapozott döntéseket hozni.

A kialakítandó térszerkezet szempontjából megkülönböztetünk átlátás nélküli, zárt facsoportokat cserje- és talajtakaró szinttel, továbbá ligetes fás állományokat és talajszinti nyílt zöldfelületeket (gyepek, évelők és talajtakarók), amelyek a vizuális átlátást akadálytalanul biztosítják. A térszerkezet és az átlátások helyreállításához elsődlegesen a gyomosító fásszárúak visszaszorítását, irtását szükséges megvalósítani közel 30 ha-on, ütemezett rendben, szakértői felügyelet és tudatosan kommunikált park-tisztítási stratégia mellett. Emellett a nagyobbra nőtt, tömegesen ültetett invazív fás egyedek eltávolítását szintén ütemezett módon szükséges elvégezni, középtávú **örökségvédelmi helyreállítási és kezelési terv** kidolgozása mellett.

A szükségszerű fakivágások közel felét tartjuk reálisan a park területén belül pótolhatónak, elsősorban a hiányos fasorokkal kísért sétányok mentén, a park határoló puffer területein, a kaputérsegeknél és a tervezett sportpályák (ÉK-i kaputér) területén, valamint az Üllői úti parkoló és a vasúti szervízút mentén. A fák kiválasztásánál az ökológiai tűrőképességet, továbbá a történeti fasorok karakteréhez való illeszkedést egyaránt szükséges mérlegelni. Ennek megfelelően a történeti nyomvonalak mentén javasoljuk alkalmazni a klasszikus alapfajokat (platánok, japánakácok, hársak), egyéb területeken használhatjuk a várostűrő fafajokat, fajtákat is pl. *Celtis australis*, *Alnus x spaethii*, *Acer x freemannii*.

2.3 Egyes térszerkezeti, történeti parki elemek

Nagyvendéglő környezete, Lechner Ödön sétány

Ahogy azt a rendelkezésre álló tudományos dokumentáció is leszögezi, a Nagyvendéglő központi szerepe a parkban -úgy funkcionálisan, mint térbelileg- elvitathatatlan. „Tér- és közösség-szervező ereje” a továbbiakban is megőrzendő, ugyanakkor rehabilitációjának mérlegelése, léptéke elsősorban építészeti feladat. Ebben a kérdésben a tájépítészeti háttérrel úgy tudjuk biztosítani, ha az épület egykori helyét megőrizzük, nem építjük el irreverzibilis módon. Ennek érdekében az épületet egykor körbeölelő, ovális körsétány helyreállítása megvalósítandó.

A Nagyvendéglő és a Mutatványos tér közti kontra-allé négyes fasorral kísért tengelye helyreállítandó. A tengely a Mutatványos térhez érve véget ér, folytatása a tér túloldalán a Fradiváros területének bevonása esetén valósulhat meg. A sétány helyreállítása kertrégészeti kutatás és további dendrológiai felmérés után, konkrét örökségvédelmi tervek alapján valósulhat meg. A tengely egyes különálló elemeként nem, csak összefüggéseiben megújítható (fasorok, szegélyek, burkolatok, berendezések)!

Mutatványos tér

A Mutatványos tér esetében elsődleges szempont a tér ovális térszerkezetének helyreállítása. A terület déli negyedében található, zömében gyomfákból, invazív magoncokból álló sűrű faállományban található értékes, egykor valószínűleg terv szerint telepített fákat is. Ezen a helyszínen az értékes növényállomány megőrzésével, az időközben élőhellyé alakult, beerdősült állapot ökológiai értékeit figyelembe véve kell a tisztítási, faápolási munkákat elvégezni. Ez a munkafolyamat további kutatási, felmérési és tervezési munkát igényel, lsd. még 1. és 3. pont kidolgozása.

Andreánszky Gábor sétány

Nagyobb helyreállítási folyamat az Andreánszky Gábor sétány eredeti nyomvonalon történő visszaállítása a nagyvendéglő és az Üllői út közti szakaszon. A sétány nyomvonala várhatóan a meglévő fák/fasorok miatt rugalmasan kezelendő, az Ifjúság sétánnyal összefüggésben, azzal együtt tervezendő. A sétány nyomvonalába ékelődő, egykori Jurta színház épülete és a tengellyel összefüggő csomópont szintén egyedi, továbbtervezési feladat. A sétány Vajda Péter utcát keresztező szakaszán gyalogátkelőhely kiépítése szükséges.

Lengyel sétány

A Lengyel sétány nagyrészt eredeti állapotában fennmaradt építmény-együttes, melynek átalakítása szintén önálló tervezési feladat. Nagyvonalú térszerkezete könnyen láttatni engedi, hogy a tengelyt kihangsúlyozó növényállomány gyenge állapotban van, a tér zöldfelületeinek egy része, mint a fasorok és a középű gyepfelület esetleges vízfelületként való újragondolása indokolt.

Századfordulós sétány-nyomvonalak rekonstrukciója/visszaállítása

Az eredeti sétány nyomvonalak egy része - kertrégészeti kutatások elvégzése után - nagy valószínűséggel rekonstruálhatók. Indokolt esetben (időközben felnőtt, értékes növényzet, parkhasználati szokásokba beépült használati mód, stb.) ezek a nyomvonalak kis korrigálással kezelhetők, visszaállíthatók.

Bontandó útvonalak

Bontandónak jelöltünk a terven minden olyan -általában alsóbbrendű- utat, áttaposást, ösvényt, ami a tervezett térszerkezeti változtatásokkal nem összeegyeztethető, ill. olyan védendő élőhelyet tagol vagy tár fel, melynek publikus és aktív használatát korlátozni javasoljuk. A bontandónak jelölés nem jelent feltétlen fizikai elbontást, adott esetben csak az átközlekedés megakadályozását, vagy egyes útszakaszok növényzettel való betelepítését. Az indokolt nyomvonalon futó, döngölt földes gyalogutak megtartandók, ezekről további terepbejárások, egyeztetések folytatása mellett szükséges dönteni.

Új útvonalak

Az új útvonalak elsősorban az új funkciókhoz és beállt parkhasználati szokásokhoz illeszkedik. Ezek nyomvonal rugalmasan kezelendő, az egyes parkmegújítási szakaszok konkrét tervezési programjához illeszkedve.

3. TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Általános fenntartási javaslatok, szabályok

helyileg lsd. 3. térképi melléklet

Gyepek (A gyepszint tagolására és ökológiai fejlesztésére középtávon négy különböző karakterű és kezelésű zónát javasolunk kialakítani: intenzív fenntartású gyepfoltok, vadvirágos rétek, talajtakaró díszcserje és évelő foltok, erdei aljnövényzet foltok.)

A gyepkeknél javasolt a megszokott gyepkezelés megtartása. A kaszálásoknál tilos a torzsára vágás. A gyep visszavágásának minimuma 5-6 cm. Damilos fűkaszával való munka nem megengedhető!

A nyílt gyepfelületekben megjelenő facsoportok és szoliter fák csurgóján belül, valamint a fontosabb térfalak mentén a kaszálásokat évi 2-3 alkalomra kell csökkenteni, és a gyepet fel kell engedni. Az évi 2-3 alkalommal való kaszálást a természetvédelmi területekhez hasonlóan dobkaszával kell elvégezni. A nyílt gyepfelületekbe fát telepíteni, a meglévő térstruktúrát további fatelepítésekkel megbontani tilos!

Invazív fák - irtás, tisztítás, szelekció szakfelügyelettel

1. A terület értékes és kiemelten értékes facsoportjainál az invazív sarjak, 8cm-nél kisebb invazív fák eltávolítandók.
2. A további invazív fajú egyedek, amennyiben egészségi állapotuk indokolja, vagy nem invazív szomszédjukkal való versengésük miatt azok habitusa torz, életképességüktől és a torzulás mértékétől függően folyamatos eltávolításuk indokolt.
3. A nagyobb méretű, habitusukat szépen kibontott egészséges invazív növények kivágása nem indokolt. Eltávolításuk csak hosszútávon, egészségük, vagy életképességük meggyengülése után lehetséges.

Cserjeszint

A meglévő, kis fenntartás igényű, már működő cserjefoltokat javasolt megtartani. Az ilyen cserjefelületeknél az idegenelések elvégzése továbbra is szükséges. Különösen az invazív fajok sarjait, magoncait mielőbb kell eltávolítani a területről. Az árnyékhatás miatt nehezen fenntartható gyepfelületeknél javasolt a spontán alakuló árnyéki gyepszint erősítése. A gyepszint erősítés honos szárazságtűrő fajok incialásával, árnyéki erdei növényeket tartalmazó magkeverék vetésével, a különösen mélyárnyékos fenntarthatatlan helyeken ökológus, dinamikus szárazságtűrő, árnyéki évelőfajok telepítésével történhet. A gyepszint erősítés esetleges telepítési munkái csak kikopott területeken végezhető. Meglévő védett, vagy értékes faj élőhelye nem sérülhet.

Javasolt fajok lágyszárú fajok pl.: *Vinca minor*, *Lamium maculatum*, *Helleborus foetidus*, *Helleborus xhybrida*, *Viola odorata*, *Carex umbrosa* 'Tiny Teen', *Luzula sylvatica*, *Acathus hungaricus*, *Euphorbia amygdaloides* ssp. *robbiae* stb.

A madárállomány számára a vegyes kiültetésekben a park faunája számára élelmet jelenő bogyókat termő cserjék telepítése indokolt. Magas cserjéket közbiztonsági és köztisztasági okokból állomány szerűen telepíteni kerülendő! Magas cserje (1,5m felett) csak szoliterként telepíthető.

Javasolt cserjék például: *Cornus sanguinea* színess vesszejű alacsonyabb fajtái, *Cornus mas*, *Viburnum opulus* 'Compactum', *Corylus avellana* stb.

Faállomány

A természeti érték megőrzési bázisok meglévő értékes faállományának az intenzíven használt területek határán folyamatos monitorozása szükséges. Ezek a területek a balesetveszélyes fákat ki kell vágni.

Az értékes faállományokon belül az erősen konkuráló egyedeket és torz fákat érdemes kiválogatni és a gyengébb egyedeket eltávolítani a területről. Ha értékes, térfalat, vagy növénycsoportot, vagy a védendő struktúrát adó növény megy tönkre, azt a meglévővel megegyező ökológiai értékű, faiskolai többször iskolázott faeggyeddel kell pótolni.

A területeken belüli bolygatatlan területeken az idős, odvas famatuzsálemek megtartandóak. Szintén indokolt az álló és fekvő holtfák jelenléte. Ezeket a területeket a parkhasználók számára érzékelhető módon el kell határolni a többi területtől és fel kell hívni a figyelmet ezeknek a fáknak a jelenlétére, valamint az élőhelyek zavartalanságának fontosságára. Ezeken a területeken az invazív magoncok eltávolítása továbbra is fontos fenntartási feladat. Honos fák környezetében a szukcessziós folyamatok támogatása, szükség szerint irányítása szükséges. Az ilyen spontán települt honos fák lombkoronaszintje alacsonyabban tartandó élőhelyvédelem és zavarásmentesítés céljából.

A térképi mellékleteken szereplő intenzív/extenzív I./extenzív II. fenntartási kategóriák pontos meghatározása további egyeztetést igényel a Főkert fenntartási osztályával.

3.1 Természeti érték megőrző bázisok területei

A térszerkezeti jövőkép kialakítása során figyelembe vettük azokat a természeti folyamatokat és parki részterületeket is, melyek az elmúlt kb. 60 évben jelentős, mára a történeti szerkezetnek nem megfeleltethető módon kialakult, 'beerdősült' állapotba kerültek. Ezek a zöldfelületek értékes dendrológiai állománnyal, gazdag ill. az általános parki szintezettséghez képest diverz évelő- és cserjeszinttel rendelkeznek és ennek következményeként a parki élővilág jelentős életterét adják.

A természeti értékvédelem megvalósulásának érdekében ezért ezeken a helyszíneken az egyes területek fejlesztésekből való kivonását javasoljuk. Ennek megfelelően az intézkedési javaslat az Óligetben és az Újligetben is egy-egy jelentős területet a hagyományos parkhasználati, parküzemeltetési területektől elválasztva, egyedi üzemeltetési szabályok szerint kezelve javasoljuk megvalósítani.

Az intézkedési javaslat két - együtt közel 22 ha-os - természeti értékmegőrzési bázisa a Szánkózódomb és környéke, valamint a Tölgyfás játszótér körüli/melletti liget területe. A különösen értékes területeken a speciális fenntartási és fejlesztési szabályok meghatározása a spontán alakuló természeti folyamatokat támogatja. A szabályrendszer a fejlesztés és üzemeltetés szabályait, ill. területhasználat módját és lehetőségeit taglalja.

A természeti értékmegőrzési bázisok területét jelzésszerűen javasolt lehatárolni és információs táblákkal, egyéb infokommunikációs eszközökkel ellátni. A kommunikáció egyik célja a parkhasználók számára megmutatni a védelem okát, a védendő értékeket és természeti folyamatokat. A másik cél a hagyományos parkhasználatától való eltérő házirend megismertetése.

A bázisok látogatók által legkevésbé terhelt részein a cserjeszint és a negatív szegélyhatások kizárását segítő zárt növényzet kialakítása előnyös. Az ilyen bolygatatlan területeken a lombkoronaszint lejjebb engedhető. Ezeken a területeken fontos a fenntartás extenzivitása. Az odvas fák, holtfák, fekvő holtfák eltérő faunája indokolja mindhárom élőhelytípus területen tartását, mert ez jelentősen növeli a terület biodiverzitását. Az odvas famatuzsálemeknek, biotópfáknak, álló holtfáknak a terület odúlakó és másodlagos odúlakó közösségének életében van jelentős szerepe, ugyanakkor a madarak, denevérek jelenléte a terület biológiai védekezőrendszerének alapja. Az odúlakó énekesmadarak fő táplálékát a lepkehernyók és más tömegesen előforduló rovarlárvák jelentik a fészkelési időszakban. (pl. Egy kékcinege pár fészkelési időszakban 15–20 000 lepkehernyót etet meg fiókáival, ami jelentősen mérsékeli például a hernyók által okozott lombfogyasztást is).

A bolygatatlan területeket, holtfákat jelzésértékűen le kell keríteni és a bolygatatlan területek fontosságát a parkhasználók számára egyértelművé kell tenni. Ezeken a területeken javasolt további élőhelyek kialakítása: pl. gallykupacok, lombkupacok, vesszőfonatok, denevértornyok.

A Népligetben jelenleg a kerticsapos öntözőrendszer talajcsapjainak parkhasználók általi használatából adódóan gyakoriak a csapok nyitvahagyása után maradt tócsák, ideiglenes vízfelületek. Az ilyen ivóhelyek a park állatvilága számára fontos és szükséges elemek, így a park fejlesztése során ezek eltűntével a spontán alakult hasznos funkciót pótolni szükséges itató tálak, 5-6m²-es ivóhelyek kialakításával. Előnyös, ha ezekben a kis tócsákban kövek helyezkednek el.

A természeti érték megőrzési bázisok a parkban ideális edukációs terek.

Természeti érték megőrzési bázisokra vonatkozó szabályok

A természeti érték megőrzési bázisok meglévő ökoszisztémája és annak működése kiemelt értéke a parknak, ezért ezeket a területeket, építési munkálatoktól, túlzott területhasználati terheléstől, plusz funkciók megjelenésétől óvni kell.

Fejlesztés:

Tilos a területen

- egyeztetés nélkül lefolytatott építési tevékenység:
 - útépités, tükörszedés, szegélyépítés
 - tereprendezés
 - épület, építmény, pavilon elhelyezés
 - árokásás
- depónia, felvonulási terület, organizációs terület kialakítása
- nagy tengelynyomású tehergépjárművek használata (<3,5t)
- az intézkedési javaslat ellenére a fő intézkedési irányoktól elérően emlékhely, szobor, eszkörendszer (bútor, fitness eszköz, játszóeszköz stb.) elhelyezése
- a fő intézkedési iránytól eltérő tematikus kert, kertrész kialakítása
- ideiglenes építmény elhelyezése
- ideiglenes építményhez, tevékenységhez infrastruktúra kiépítése

Védendő élőhelyeken kizárólag fakivágás, faápolás miatt a terület fenntartója használhat kosaras gépjárművet. Bontási munkálatok egyedi esetekben végezhetők.

Fenntartás:

Tilos a területen:

- vegyszeres gyomirtás
- mélyre kaszálás
- damilos fűkasza használat
- szegélyalakítás csak dobkaszával
- a fő intézkedési irányoktól eltérő, koordinálatlan fatelepítés
- fő intézkedési irányoktól eltérő, virágágy, cserjefolt, cserjetelepítés, rózsakert kialakítás stb.

Területhasználat:

Tilos a területen:

- nagyrendezvény tartása
- nagyrendvényhez, rendezvényhez felvonulási területként, átvonulási területeként való használat
- védendő területen és védendő terület határvonalától 30m-ren belül parkban tartott rendezvényhez kapcsolódó ideiglenes építmény, célállomás, ideiglenes kiszolgáló létesítmény elhelyezése
- gépjármű tárolása, ideiglenes tárolása, parkolóként való felhasználása
- nagyrendezvény, rendezvény ideiglenes infrastruktúra elemeinek átvezetése

3.2 Védőzónák

A park városi úthálózattal határos területein, a zaj és más negatív hatások kiszűrésére, takarására kiterjedt, szinte fenntartás nélkül működő, többszintes növénytársulás található a területen. A már működő önfenntartó szegélytársulásokat bővíteni kell, míg a park 17 ha-os, védelmi zónája kialakul. A már működő önfenntartó zóna minimális fenntartási ráfordítás mellett, jelentős ökológiai szolgáltatást és védelmet nyújt, ezért a meglévő társulásokhoz hasonló szisztéma az újonnan kialakítandó területekre adaptálandó.

A védőzóna fejlesztendő részeire koncentrálhatók a fakiültetések/fapótlások. A telepítések során a védőzónákon belül a telepítendő fa és a területen található meglévő fák között, a fajtákra jellemző minimális tőtávot be kell tartani.

A védőszónák aljnövényzete a már meglévő területekhez hasonló aljnövényzettel alakítandók ki. Különösen a körút, valamint az Üllői út felé eső területeken. Az Üllői úti védősávot sűrű, szintezett ültetéssel javasolt erdősávvá alakítani, mert a nyári viharok alkalmával ez a rész védi az egész ligetet.

3.3 Tisztás rendszerek a parkban

Középtávú cél, hogy a park területén az egykori térszerkezet helyreálljon. A térszerkezet helyreállítása során figyelembe kell venni azokat az évtizedek alatt kialakult fás, cserjés területeket, melyek értékes ökológiai területekké váltak (Isd. természeti érték megőrző bázisterületek, madárvédelmi zónák, stb.). Az egész Népliget teljes területére jellemző a felhagyott funkciók mentén spontán települt, ill. koncepció nélkül ültetett, invazív fajokkal erősen terhelt területek kialakulása. A cél a történeti kertszerkezetre jellemző és a jövőben visszaidézendő az útvonalhálózat és az azt kísérő fasorok ill. ligetes foltok helyreállítása.

Gyep

A gyepknél javasolt a megszokott gyepkezelés megtartása. A kaszálásoknál tilos a torzsára vágás. A gyep visszavágásának minimuma 5-6 cm. Damilos fűkaszával való munka nem megengedhető. A területen egészséges, jól terhelhető, megfelelően benapozott gyepfelületet kell kialakítani.

Invazív fák

1. A területről az invazív sarjak, 15cm-nél kisebb invazív fák eltávolítandók.
2. A további invazív fajú egyedek, amennyiben egészségi állapotuk indokolja, vagy nem invazív szomszédjukkal való versengésük miatt azok habitusa torz, életképességüktől és a torzulás mértékétől függően folyamatos eltávolítandók.
3. Egymással konkuráló egyedekkel kialakított, rászterben ültetett, invazív facsoportok eltávolítandók.
4. A nagyobb méretű, habitusukat szépen kibontott egészséges invazív növények kivágása nem indokolt. Eltávolításuk csak hosszútávon, egészségük, vagy életképességük meggyengülése után lehetséges.

Cserjeszint

A tisztásrendszer belső területeibe cserjefoltot, cserjét, szoliter cserjét üzemeltető saját hatáskörében nem telepíthet. A meglévő tisztásrendszerbe eső cserjefoltok eltávolítása támogatható.

Faállomány

A területen üzemeltető saját hatáskörében fát nem telepíthető. A meglévő nem invazív fajok alkotta faállományból a beteg, torzult, alászorult, konkuráló egyedek eltávolítandók. A tisztásokon hosszú távon a szép formájú, éréses szoliter fák, vagy szép habitusú facsoportok hagyandók meg, ezek a tisztás területébe integrálandók.

3.4 Mutatványos tér

Mutatványos tér délnyugati negyed

A mutatványos tér délnyugati negyedének tisztítási feladatai az Óliget tisztás-rendszerének rehabilitációs munkálataival megegyezők.

Mutatványos tér délkeleti negyed

A Mutatványos tér délkeleti negyedében található FŐKERT telephely elbontása után a térnegyednek a széles gyepes tér részévé kell válnia. A park 'nagyrét'-jét közel sík, facsoportokkal, szoliter fákkal tarkított, nagy terhelehetőségű gyepfelületnek kell takarnia. Ehhez a kockakő depóniát meg kell szüntetni és a területet a környezetével egy síkba kell rendezni. (A kockakő felhasználása a park megújítása során javasolt.)

Gyeppek

Az újonnan létesítendő gyepfelületeket a városi parkok nagy terhelhetőségű gyepjeinek megfelelően kell kialakítani magvetéssel. A meglévő gyeppeknél javasolt a megszokott gyepkezelés megtartása. A kaszálásoknál tilos a torzsára vágás. A gyep visszavágásának minimuma 5-6 cm. Damilos fűkaszával való munka nem megengedhető.

Invazív fák

1. A területről az invazív sarjak, 15cm-nél kisebb invazív fák eltávolítandók.
2. A további invazív fajú egyedek, amennyiben egészségi állapotuk indokolja, vagy nem invazív szomszédjukkal való versengésük miatt azok habitusa torz, élet képességüktől és a torzulás mértékétől függően folyamatos eltávolításuk indokolt.
3. Egymással konkuráló egyedekkel bíró invazív facsoportok eltávolítandók
4. A nagyobb méretű, habitusukat szépen kibontott egészséges invazív növények kivágása nem indokolt. Eltávolításuk, csak hosszútávon, egészségük, vagy életképességük meggyengülése után lehetséges.

Cserjeszint

A területen üzemeltető saját hatáskörében cserjét, talajakarót, vagy évelőt nem telepíthet.

Faállomány

A meglévő nem invazív fák a jövőbeni park egyik legintenzívebben használt területén állnak. A balesetveszélyes, beteg fákat el kell távolítani a területről. Kivételt képeznek a terület koros, vagy kerttörténeti jelentőségű egyedei. A meglévő nem invazív fajok alkotta faállományból a sarjakat, valamint a beteg, torzult, alászorult, konkuráló egyedek eltávolítandók. Az értékes, szép habitusú egyedek megtartandók.

Mutatványos tér északnyugati negyed

A Mutatványos tér délkeleti negyedére a talajtakarókkal borított területek fölé boruló habitusukat kibontott, szép facsoportok szoliter fák jelenléte jellemző. A terület tisztítása során a különösen szép csoportokat az aljnövényzettel együtt meg kell tartani. A nagyon nagy felületű összefüggő területeket a legkevésbé kedvező megjelenésű területek tisztításával szét kell válasszani. A felszabaduló területeket gyepesíteni kell.

Gyeppek

A gyeppeknél javasolt a megszokott gyepkezelés megtartása. A kaszálásoknál tilos a torzsára vágás. A gyep visszavágásának minimuma 5-6 cm. Damilos fűkaszával való munka nem megengedhető. A területen egészséges, jól terhelhető, megfelelően benapozott gyepfelület kialakítása a cél. Fontos a facsoportok alatt található borostyános aljnövényzet folyamatos visszaszorítása.

Invazív fák

1. A területről az invazív sarjak, 15cm-nél kisebb invazív fák eltávolítandók.
2. A további invazív fajú egyedek, amennyiben egészségi állapotuk indokolja, vagy nem invazív szomszédjukkal való versengésük miatt azok habitusa torz, élet képességüktől és a torzulás mértékétől függően folyamatos eltávolításuk indokolt.
3. Egymással konkuráló egyedekkel bíró invazív facsoportok eltávolítandók

4. A nagyobb méretű, habitusukat szépen kibontott egészséges invazív növények kivágása nem indokolt. eltávolításuk, csak hosszútávon, egészségük, vagy életképességük meggyengülése után lehetséges.

Cserjeszint

A területen cserjét üzemeltető saját hatáskörén belül nem telepíthet.

Faállomány

A területen üzemeltető saját hatáskörén belül fát nem telepíthet. A meglévő nem invazív fajok alkotta faállományból a beteg, torzult, alászorult, konkuráló egyedek eltávolítandók. A tisztásokról hosszú távon a facsoportokat el kell távolítani. A különlegesen szép formájú, érkező szoliter fák, facsoportok a tisztásrendszerbe integrálhatók.

Mutatványos tér északkeleti negyed

A Mutatványos térnek ez a negyede a leginkább erdőszűrt, sűrűn fákkal borított. A terület egy része a környező területekhez képest feltöltésben van. Az építési törmeléken - különösen a terület északkeleti részén - spontán települt invazív sarjtelepek találhatók. A homogén fiatal zöldjuhar telep mielőbbi eltávolítása szükséges a környező területekre való tömeges áttelepülés megelőzése végett. A terület északnyugati részén található értékes idősebb fák megtartása javasolt. E fákat jelenleg invazív sarjak veszik körül, ezért törzsük rendellenesen magas, így megtartásuk csak a környező egészséges habitusú invazív egyedekkel együtt lehetséges. (* vizsgálandó)

A területen a feltöltéseket a megtartandó facsoportok környékét kivéve meg kell szüntetni és a területet a környezetével síkba kell hozni. A megtartandó facsoportok körül a talaj letermelés a fák csurgóterülete+1,5m-től kezdődhet. A rézsűk dőlésszöge maximum 27°.

Gyeppek

A szintbe hozott területek gyepesítése az újonnan létesítendő gyepfelületeket a városi parkok nagy terhelhetőségű gyepjeinek megfelelően kell kialakítani, magvetéssel. A gyepkeknél javasolt a megszokott gyepkezelés megtartása. A kaszálásoknál tilos a torzsára vágás. A gyep visszavágásának minimuma 5-6 cm. Damilos fűkaszával való munka nem megengedhető. A területen egészséges, jól terhelhető, megfelelően benapozott gyepfelület kialakítása a cél.

Invazív fák

1. A területről az invazív sarjak, 15cm-nél kisebb invazív fák eltávolítandók.
2. A további invazív fajú egyedek, amennyiben egészségi állapotuk indokolja, vagy nem invazív szomszédjukkal való versengésük miatt habitusuk torz, élet képességüktől és a torzulás mértékétől függően folyamatos eltávolításuk indokolt.
3. Egymással konkuráló egyedekkel bíró invazív facsoportok eltávolítandók
4. A nagyobb méretű, habitusukat szépen kibontott egészséges invazív növények kivágása nem indokolt. eltávolításuk, csak hosszútávon, egészségük, vagy életképességük meggyengülése után lehetséges.
5. Az értékes megtartandó fák állékonyságának megőrzése végett a környező invazív fák megtartása szükséges. (*egyedileg vizsgálandó)

Cserjeszint

A meglévő egészséges cserjeállomány megtartható, egyedi elbírálás alapján tisztítható.

Faállomány

A meglévő nem invazív fajok alkotta faállományból a sarjakat, valamint a beteg, torzult, alászorult, konkuráló egyedek eltávolítandók. Az értékes, szép habitusú egyedek megtartandók. A megszüntetett feltöltések helyén kialakított gyeppen fatelepítés csak konkrét tervezési feladat keretein belül lehetséges, lsd. térszerkezet fejezet.

Javasolt fafajok pl.: *Acer campestre*, *Tilia tomentosa*, *Carpinus betulus*, *Gymnocladus dioicus*, *Ginkgo biloba*, *Quercus cerris*, *Gleditsia triacanthos*, stb.

3.5 Fasorok

A fasorok megőrzése, helyreállítása, rekonstrukciója összetett, hosszútávú feladat. A Népligetben jelenleg többféle karakterében eltérő fasor típus jellemző:

- idős homogén állományú, nagy értékű fasorok
- idős homogén állományú, invazív faj alkotta nagy értékű fasorok
- hiányos, mind korban, mind pedig fajban diverz fasorok
- kerttörténeti szempontból kiemelt jelentőségű, teljes rekonstrukcióra szoruló fasor

A távlati fasor fejlesztések során, az egyes fák korosodásával és egészségügyi romlásával összhangban szükséges előkészíteni a csereként ültetendő új fák helyét, hogy a kiemelt fasorok sose maradjanak hiányosak és cseréjük sose hozza a park alapszerkezetét és hangulatát adó fasorok elvesztését egy esetleges halaszthatatlan fasor csere miatt.

Idős homogén állományú fasorok

Az első két kategória esetében a fenntartó feladata a fák rendszeres kezelése, vitalizálása, monitorozása. Cél a nagy értékű fasorok minél hosszabb távú megtartása. A majdani fasor helyreállítást és/vagy felújítást elő kell készíteni, meg kell tervezni. Az életfeltételek javítása érdekében, valamint a felújítás során a sérülések elkerülése végett a nagy értékű fasorok között a burkolt felületek szélességét minimum 1,5-1,5m-rel csökkenteni érdemes.

A fasorok mentén a burkolt felületek elbontása, kisebb tereprendezés a fák egyensúlyának elvesztését jelentheti, a statikai védőzónát érintő bontási munkák előtt, illetve után statikai húzóvizsgálat előírása szükséges, és a vizsgálat eredményeképpen kell döntenie a szükséges és elkerülhetetlen beavatkozások mértékéről.

Hiányos diverz fasorok

A hiányos, diverz fasorok helyreállítását és/vagy felújítását szintén gondosan elő kell készíteni, meg kell tervezni. Tervezést követően a hiányos, diverz fasoroknál, azokon a helyeken, ahol a meglévő fák ezt engedik a fasor azonnal kiegészíthető. A már 'foglalt' helyeken, készítenendő terv szerint meg kell őrizni az ott lévő egyedeket. Az invazív, gyenge növekedésű, vagy eredendően rövid élettartamú taxonokat évről évre egészségi állapotunknak megfelelően várostűrő, hosszú életű fajra célszerű cserélni, míg a fasor tervezett elemei annyira megerősödnek, hogy a csere mindenütt elvégezhető. A teljes kor, és faj szerinti homogenitás nem feltétlen cél. A fasorokba eső értékes egyedeket életük végéig javasolt megtartani. Az invazív növények kivételezése nem elsődleges szempont. Egészségügyi okokból történő kivágásuk után értékes honos várostűrő fajokkal javasolt pótolni őket, így a lassú, de folyamatos fajösszetétel változás bekövetkezik, de közben az invazív növények adta hasznos ökológiai szolgáltatás (biomassza, élőhely, táplálék, klímavédelem) nem szűnik meg. A pótlásokat nagy lombkoronát nevelő, várostűrő, hosszú életű fajjal szükséges végezni.

A rövid életű, nem különösebben értékes fasoroknál a fajcsere közöléssel a szegélyektől megfelelő távolságra (minimum 2m) ültetett új fasor azonnali eltelepítésével megoldható. A cserélendő fákat az új fasor eredése után 3 évvel el lehet távolítani a területről. Homogén fasor kialakítását ott támogatandó, ahol kerttörténeti szempontból indokolt annak visszavezetése.

Kerttörténeti szempontból rekonstruálandó fasorok

A kerttörténeti szempontból kiemelt jelentőségű egykori fasorok közül a fő tengelyt követő 4-es fasor, teljes rekonstrukcióra szorul. A megújítást és rekonstrukciót a fentiekhez hasonlóan gondos előkészítő, tervező munka kell megelőzze. A meglévő szegélyzetlen, szórt burkolatos csapást követő fák faja és életkora jelenleg változatos. A koros értékes és invazív fák, illetve a fiatal fák felmérése és kerttörténeti, valamint dendrológiai értékelése után tervezhető meg a fasor rekonstrukciójának módja és ütemezése. Hasonló tervezési szempontok mérlegelendők a nagyobb íves körsétányok történeti értékű fasori szakaszai esetén.

5. ÉPÜLETHASZNOSÍTÁS

Tervlap rajzi tartalma: meglévő és megtartandó épületállomány kijelölése, fejlesztés javasolt irányainak meghatározása, javaslata

5.1 Meglévő építészeti elemek és épített struktúrák

	Épület	Funkció	Alapterület	Beavatkozás
1.	Víztorony	közösségi tér, infopont, kávézó, kilátó, stb.	153 m ²	felújítás
2.	Egykori Kertészlak	magántulajdon	259 m ²	felújítás (vendéglátás?)
3.	Planetárium	oktatási-kulturális funkció	2228 m ²	belső modernizálás
4.	Egykori Jurta Színház	rendezvényhelyszín, koncert- és előadóterem	1063 m ²	épület modernizálása, nagyobb megnyitásokkal üvegfelületekkel, -terasz felújítása
5.	Nagyvendéglő	szabadtéri vendéglátás	1895 m ² (362 m ²)	új épület
6.	'Mutatványos' közösségi és rendezvénytér	rendezvénytér, vendéglátás	200 +- m ²	kortárs új épület történeti térszerkezetbe való integrálása
7.	Főkert új telephelye	kertészet	700 m ²	új épület, új helyen
8.	Kiszolgáló épület	mosdó, öltözők	50 m ²	új épület sportpályák mellett, Újliget területén
9.	ÉPÍTŐK Tenisz Klub épülete	sport, vendéglátás	156,25 m ²	épülethelyreállítás, hosszútávon rekultiváció
10.	SOTE Tenisz Klub	tenisz telep funkció megtartása	235 m ²	felújítás, lelátó terasszal bővítés
11.	Ábris Tenisz Klub	sport funkciókat kiszolgáló épület (öltözők, büfé, mosdók)	272 m ²	felújítás
12.	Kiszolgáló épület	mosdó, egyéb	50 m ²	új épület
13.	Kiszolgáló épület	mosdó, egyéb	50 m ²	új épület
14.	Kiszolgáló épület	mosdó, egyéb	50 m ²	új épület

5.2 Meglévő és tervezett épületek hasznosítása

Bontandó épületek:

1. Metrófeljáró kaputerénél álló kis épületek
2. Főkert jelenlegi épülete

Tervezett épületek:

1. Bejárati kiszolgáló egységek
2. Nagyvendéglő pavilon
3. Mutatványos tér épülete

Építészeti kialakítás fő szempontjai:

- pavilon jelleg
- fenntarthatóság
- megújuló energia hasznosítása
- ökológiai tervezési szemlélet

5.3 Egyes épületek hasznosítása, beavatkozás módja

Víztorony

A Víztorony elhelyezkedésénél fogva a park emblematikus építménye; üzemeltetése, a park életébe való bekapcsolása éppen ezért elengedhetetlen. Hasznosításának meghatározása későbbi tulajdonosi/üzemeltetői/egyéb feladat.

Egykori kertészlak

Magántulajdonban álló épület, ugyanakkor a park értékleltárában szereplő fontos és megtartandó épület. Hasznosításának meghatározása, tulajdonviszonyának rendezése későbbi tulajdonosi/üzemeltetői/egyéb feladat.

Planetárium

A Planetárium épülete megtartandó, felújítandó/állagmegóvó beavatkozást igényel. Jövőbeni sorsa szempontjából kulcsfontosságú a megfelelő hasznosítás/üzemeltetés módja. Az épület környezete az épület megújításával összhangban kell történjen. Hasznosításának meghatározása későbbi tulajdonosi/üzemeltetői/egyéb feladat

Egykori Jurta Színház

Ideális helyszínen álló, magántulajdonú épület, a park életébe való bekapcsolása fontos része a park megújításának. Hasznosításának meghatározása későbbi tulajdonosi/üzemeltetői/egyéb feladat

Nagyvendéglő Pavilon

A közelmúltban drasztikusan leromlott állapotú, majd lebontott egykori Nagyvendéglő helyszínének kialakításához egy az örökségvédelmi, esetleges helyreállítási szempontokat nem kizáró fejlesztési megoldást javasolunk, amely visszafogott, reverzibilis, ugyanakkor a történeti formavilághoz és léptékhez illeszkedő, a volt vendéglő építési helyét tiszteletben tartó-építmény.

Az ellipszis térben javasoljuk a jelenlegi növényállomány ritkítását és tisztítását, ill. a felszín alatt vélhetően fennmaradt épületmaradványok régészeti módszerekkel történő feltárását, majd visszatemetését. Az így rendezett területen a megmaradó fás növényzet alatt természetközeli gyept

és légyszárú kiültetés javasolt, amely nem bolygatja az épületmaradványokat, ugyanakkor átlátást biztosít a parki főtengelyek irányában és kültéri kiülő felületként is szolgálhat.

'Mutatványos' közösségi és rendezvénytér

A Mutatványos tér a tervezési terület egyik leglényegesebb tájépítészeti eleme. Léptékénél fogva kiterjedésében is jelentős helyet foglal el az Óligetben. A tervezett ovális körbejáró sétány és az ehhez kapcsolódó gyalogos sétányok komplex tervezési egységet képeznek, térszervezési, ökológiai, funkcionális kérdéseket is felvetve. A tér tengelyekkel való tagolása nem cél, az új épület a leendő funkciókkal és a környezettel összhangban, egységes tervezési feladat keretein belül kell megvalósuljon.

Főkert új telephelye

A Főkert új telephelye stratégiaileg és kerttörténeti szempontból is új, ideális helyre kerül. Megközelítése, az üzemeltetés szempontjából fontos feladatainak ellátása a park működéssel összhangban tud megvalósulni.

Építők Teniszkлуб

A sportközpont a park évtizedek óta teniszkлубként működő része. Tervünk javasolja a gépkocsival történő megközelítés korlátozását, a burkolt felületek funkcióval összeegyeztethető csökkentését. Az épület felújítandó, a park szerves része, ezért folyamatos működtetése javasolt.

A parkban 600m távolságon belül 3 teniszcentrum is működik, amit tervezői szempontból aggályosnak nevezhetők. Javasoljuk a teniszpályák számának csökkentését, és a park szerkezetét figyelembe véve hosszútávon ennek a pályának a megszüntetését tartjuk reálisnak. Az épület ezt követően is mindenképpen megtartásra javasolt.

SOTE Teniszkлуб

A park egyetlen olyan sportpályája, mely közútról megközelíthető, ez a működtetése szempontjából fontos szempont lehet. Jelenlegi megközelítése az egykori történeti útvonalhálózat része. Tervünk a funkció megtartásával ill. fejlesztésével számol.

Kiszolgáló épületek

A tervezett kiszolgáló épületek stratégiaileg fontos helyszíneken, elsősorban bejárati tereken ill. nagylétszámú látogatót fogadó (pl. sport) funkciókhoz kapcsolódóan jelennek meg. Ezek pontos helyzetének meghatározása egyedi tervezési feladat, ám az épületek megjelenésének összhangja, anyaghasználata kiemelt szempont.

6. TERÜLETHASZNOSÍTÁS

Területhasznosítás szempontjából a parkot erősen terhelhető, közepesen terhelhető és minimálisan terhelhető zónákra lehet osztani.

Erősen terhelhető zóna

A park erősen terhelhető területrészei leginkább a park határai mentén és a kapupontoknál húzódnak:

A belső körutak Üllői út menti része, az Óliget területén a belső körút mentén, a Mutatványosok tere és az északkeleti kaputérhez kapcsolódó parkterület, valamint a délkeleti kaputérhez kapcsolódó terület és a majdani vasúti átjáró területe.

A park belső területein az erősen terhelhető parkrészek jellemzően az Óliget területén jelennek meg, kifejezetten a burkolt területeken és azokhoz kapcsolódó zöldfelületeken vagy épületekhez kapcsolódóan. Az Újliget területén egy pontszerűen megjelenő erősen terhelhető parkrész található: a Sote teniszkлуб területe.

Javasolt nagyléptékű beruházások - a parkot érintő kortárs alapelveken nyugvó, kortárs fejlesztések - az erősen terhelhető területhasználati zónák azon részeiben jöhetnek létre, ahol a szabályozási tervnek megfelelően felújítandó, meglévő épület található, illetve a szabályozási tervben kijelölt helyen új építmény (jellemzően kulturális funkcióval párosuló kávézó/étterem) vagy tér/parkmegújítás (pl. főtér) illetve rekreációs funkció (játsszótér/sport/kulturális) kerül tervezésre.

Nagyléptékű katalizátor események pl. futóverseny, karácsonyi vásár stb. a területhasználat szempontból erősen terhelhető területeken jöhetnek létre: burkolt területeken és a hozzájuk szorosan kapcsolódó zöldfelületeken, illetve a Lengyel katona terénél és a Mutatványosok terén.

Javasolt kisléptékű beavatkozást jelentő beruházások, kisléptékű, mosdó és információs egységeket tartalmazó kiszolgáló pavilonok jellemzően a nagy terhelésnek kitett, tehát sok ember jelenlétét biztosított területeken, illetve az azok közelében, tehát az erősen terhelhető területek határán jelenhetnek meg.

Közepesen terhelhető zóna

A közepesen terhelhető zóna a park azon része, mely az átlagos területhasználati terhelésnek kitett zóna. A terület legnagyobb része ide tartozik. Ezek a területeken új építés nem megengedett, csak a meglévő és felújított úthálózat vehető igénybe, minimális beavatkozások pl. pad, szemetes elhelyezhető.

Ezen területen nem szervezhető nagyléptékű, tömegeket vonzó, építéssel járó esemény és nem helyezhető el eseményt kiszolgáló, akár ideiglenesen megjelenő épített elem (pl. színpad).

Kisléptékű kis terhelésű katalizátor esemény pl. kulturális esemény, kerttörténeti séta, kiscsoportos rekreációs tevékenységek stb. a minimálisan terhelhető zónákon kívül a park bármely részén létrehozható.

Minimálisan terhelhető zóna

A minimálisan terhelhető zónák azok a védett élőhelyek (növény- vagy állattani szempontból, ahol kizárólag kutatást és oktatást célzó tevékenység folyható, az ezt segítő kiegészítő kisléptékű elemek, úgy, mint madárlés, infótábla, illetve kisléptékű esemény pl. madártani séta a védett területeken telepíthetők / megvalósíthatók. Más elemet vagy építmény tilos telepíteni.

A rekultivációs terület újonnan létesítendő védett, kísérleti élőhely, csak oktatási és kutatási célzatú területhasznosítás és kutatás történhet.

Népligetet terhelő, kizárandó meglévő területhasznosítás

A Népligetből ütemezetten kizárandó területhasználat az ELMŰ telep, az Építők tenispályái, a buszvégállomás és a P+R parkolók, illetve jelen formájában megszüntetendő a Főkert telephely a Mutatványosok terén.

7. A PARK MEGÚJÍTÁSI FOLYAMATÁNAK ÜTEMEZÉSI JAVASLATA, KÉSŐBBI MŰKÖDTETÉSE

A Népliget megújítása nem szorítkozhat pusztán annak fizikai megújítására, a Népligetbe járás szokását a park felújítását megelőző időszakban érdemes már elősegíteni. A parkhasználatot generáló aktivitáson keresztül növelhető a parkhoz való kötődés, valamint előkészíthető a park jövőjét érintő kérdésekben történő döntéshozatali részvétel folyamata, majd a közösségi tervezés menete. A park a folyamat minden fázisában a megfelelő léptékű infrastrukturális fejlesztéssel gyarapodhat.

1. fázis: A park megújításának első lépései

A park megújításának folyamata egy középtávú intézkedési terv megvalósításával majd egy Nonprofit Kft. létrehozásával kezdődhetne, mely a Népliget megújításának sokéves folyamatát szervezhetné. Első körben a potenciálisan érdekeltet körét tárná fel (érintett szereplők bevonása a folyamatba: érintett kerületek, oktatási intézmények, városlakók, cégek, Főkert, jelenlegi épületek üzemeltetői), pénzforrásokat kutatna fel (állami, uniós, alternatív pl. fogadj örökbe egy fát program), a civil aktivitást támogatva felkarolná a Tegyük Együtt az Élő Népligetért (TE+ÉN) egyesületet és számos, a parkot jelen állapotában aktivizáló projektet indíthatna útjára az együttműködő felekkel közösen. Meglévő, népszerű események befogadását szervezhetné (pl. sport programok, parktörténeti-, dendrológiai séták, madárles) ill. saját programsorozatot építhetne ki. Elkezdhetné a Népliget Brand kialakítását: létrehozná a Népliget saját közösségi média felületeit, valamint a Víztorony felújításával a rendezvény-, info- és kiállítótér mellett azt a bázist, mely a saját menedzsment és civil csoport közösségi workshoptere lenne. A Főkert munkáját már ebben a fázisban az intézkedési terv segítené. A park fizikai megújításának ütemezése is a közös stratégiai döntéshozatal része ideálisan.

Eredmény: A folyamat során a civil aktivitás erősödhet, a Népliget támogatói köre jelentősen bővíthetne, a Népliget állandó kommunikációs platformokkal rendelkezhetne: saját honlappal, és a Víztorony közösségi terével, melyben a park jövőjét érintő kérdésekben beszélgetések, vitafórumok és döntések születhetnek. A helyi érdekeltet, a főváros és a kerületek közt kialakult hálózat működne. Kialakulna a Népliget Brand. A folyamatnak köszönhetően a park hétvégeként étellel teli helyé válhat, a Víztorony környéke a hétköznapokban is színesedne. A nagyobb jelenlétnek köszönhetően parkban a biztonságérzet növelhető.

2. fázis: Közös döntéshozatal és közösségi tervezés folyamata, meglévő épületek hasznosítása, zavaró elemek bontása, új parki elemek modellezése és egyes területrészek kiépülése

A folyamat második szakaszában a Nonprofit Kft. az érdekeltet széles körű jelenlétével részvételi alkalmakat szervezne a park tervezése kapcsán, ahol közös döntéshozatal sora jöhetne létre a park építészeti egységeinek belső tartalmáról és a park megvalósításának térbeli ütemezéséről és kialakításáról. Eközben létrejöhetnének az épületek belső tartalmát definiáló közös döntések, majd a Nonprofit Kft. előkészítené a meglévő és az újonnan létesítendő épületek funkcionális és felújítására vonatkozó (Planetárium – oktatás és kulturális funkció, egykori kertészlak - vendéglátás, egykori Jurtaszínház – rendezvényhelyszín, koncert- és előadóterem, Építők teniszklub épülete – sport, vendéglátás, Sote teniszklub épülete – a tenisztelep megtartása, Ábris teniszakadémia – sportfunkciót kiszolgáló épület büfével, Mutatványos tér pavilonja, Nagyvendéglő pavilon) építészeti pályázatokat, a meghatározott belső tartalommal. Megépül a Főkert új telephelye, majd elkezdődhetnek egyes bontási munkák: pl. vendéglátó pavilonok, BKV épülete, Főkert meglévő telephelye, Építők teniszklub épület melletti területe, Újligeti játszótér. Emellett elkezdődhetne a park különböző részeinek a közösségi tervezése, melybe az adott érintettségi kör csatlakozhat. Pl. ideálisan a játszótérek közösségi

tervezésébe a környéken élő családok, iskolák csatlakoznának, míg a sportpark és a gördeszkapálya közösségi tervezésébe a tinédzser korosztály. Egyúttal a Centenárium parkrészt kertjeire kiírásra kerülne az a tájépítészeti-public art pályázat mely során az itt található alkotások meglévő részeit felhasználva, és azok kiegészítésével új, szoborszerű pihenőkertek jöhetnének létre.

Eredmény:

A Parkban az egyes térrészek és használati módok és parki elemek térben történő kijelölése és lemodellezése a parkban lenyomatokat hagyva (pl. info- és pavilonrendszer, új sétányok, ösvények és védett élőhelyek kijelölése), melyből érzékelhetővé válnának a beavatkozási területek és módok a park fizikai megújulását előrevetítve. E fázis végén az egykori Nagyvendéglő területén szabadtéri vendéglátást szolgáló pavilonépület létesülhetne kiszolgálva a rendezvényeknek dedikált szomszédos területen kisebb és nagyobb léptékű rendezvényeket és eseményeket, melyek étellel töltik meg ezt a parkrészt. Emellett a Centenárium park és a tölgyfás játszótér is megújulhat ebben a fázisban.

3. fázis: A park infrastrukturális fejlesztése, új pavilon jellegű épületek kiépülése

A folyamat harmadik szakaszában a Népliget infrastruktúrahálózata tovább fejlődhet, kiépülhet a Mutatványosok tere, a pavilonnal, valamint a Főkert telephely. A park zöldfelületei a Főkert kezelésében folyamatosan újulhatnak meg.

A Mutatványos közösségi és rendezvénytéren található pavilon egy kreatív térszín lenne, amely minden korosztály számára nyitott. Munkahelyet teremt, és önfenntartásra törekszik mind energetikai, vízgazdálkodási, természetesi, mind gazdasági értelemben. Kávézóteret és közösségi/rendezvényteret működtethet.

A Főkert telep egy korszerű, félpublikus tér lenne, ahol a Főkert iroda, valamint a Főkert udvara található és ahol a közösségi parkfenntartás eszméje valósulhat meg. Ennek keretében különféle programokban lehetne részt venni önkéntesként. Ilyen program pl. a traktorral történő levélgyűjtés, a közösségi fa- és virágültetési program, a közösségi komposztálás program, a városi méhészkedés program, ill. az alternatív fűnyírás program, ahol birkák legeltetése is lehetséges. A programok idősek, fiatalok és gyermekek számára (akár iskolai program keretében is) biztosítanak minőségi közösségi időtöltést a mentális jólétet szolgálva. A programok egyben erősítik a „vidék a városban” koncepcióját és erősítik a kötődést a Népligethez.

A Főkert a parkban kitermelt invazív és sérült/beteg fákat dolgozná fel és hasznosítaná a park számára pl. berendezési tárgyak (madárodúk, padok fa részeinek) gyártását végezné. A Főkert vezetné a park védett területeinek monitorozását, valamint a szukcesszió- és az örökerdő-programot, melyekbe a MATE is becsatlakozhat.

Mindeközben a Nonprofit Kft. és a TE+ÉN egyesület folytathatja a park aktivizálását és a park jövőjéről való gondolkodást. A közösségi programokban való részvételételt ösztönözhetnék iskolák, nyugdíjasok, környéken élők stb... körében.

Eredmény: A folyamat során létrejönne a hétköznapi és hétvégén is étellel teli biztonságos park. A park nem csak a rekreáció, hanem a tanulás terévé válna, ahol a parkban folyamatos jelenlét tapasztalható és érzékelhetővé/kézzelfoghatóvá válik a törődés. A népliget Brand kiteljesedik a részvételiség működéssel. A parkban a Brandet magán hordozó berendezési tárgyak pl. saját gyártású madárodúk, padok stb. egyedivé tennék a parkot. A TE+ÉN egyesület megerősödne, tagjainak száma elérne egy optimális szintet, a környező kerületek és cégek és oktatási intézmények aktív szerepet vállalnának a park életében. A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) és a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) és a Népliget munkacsoport állandó együttműködő partnerévé válhatnának.

4. fázis: A park fizikai megújításának utolsó szakasza

A park infrastruktúrahálózata végleges formát öltene.

Eredmény: A Népliget lokálisan, városi léptékben és országosan is ismert és látogatott és rendezett parkká válna, amelyhez sokrétűen lehet kötődni a hosszú előkészítő folyamatnak köszönhetően. A park eddigre egy biztonságos helyként élne a köztudatban, lennének gazdái és a folyamatos jelenlét garantálná a park fenntarthatóságát.

5. fázis: A kialakult állapot folyamatos újraértékelése és hosszú távú fejlesztése

Egy közterületi projekt soha nem fejeződik be, a zöldterületek üzemeltetése pedig folyamatos feladat. A nagyszerű helyek létrehozása egy folyamatosan fejlődő folyamat: fontos, hogy a terek működése különböző napszakokban és évszakokban ellenőrizve, értékelve legyen, mely a karbantartói munka szerves részeként és önkéntes programok, egyetemi gyakorlatok keretén belül lenne megvalósítható. Az érdekelt felek (környező lakók, iskolák, irodai dolgozók stb..) bevonása a park mindennapi életébe szintén meghatározhatja a projekt hosszú távú életét. A kezelési tervnek a változó körülményekhez való hozzáigazítása biztosíthatja azt is, hogy a tér hosszú távon is szeretett és jól használható legyen.